

Ігор СЕРДЮК

доцент кафедри адміністративно-
правових дисциплін та публічного
управління Дніпровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ВІДПОВІДНІСТЬ ЗАКОНОДАВЧОЇ ДЕФІНІЦІЇ ПОНЯТТЯ АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПОЛОЖЕННЯМ СУЧАСНИХ ТЕОРІЙ ПРАВОВОЇ ПОВЕДІНКИ ТА ПРАВ ЛЮДИНИ

Важливим показником техніко-юридичної досконалості законодавчих актів, які визнаються в Україні основним джерелом об'єктивного права, є законодавчі дефініції. У межах своєї доповіді я акцентую увагу на тій із них, яка знайшла своє закріплення в Кодексі України про адміністративні правопорушення (далі КУпАП) [1] ще в радянські часи і залишається незмінною протягом 40 років (якщо не брати до уваги «косметичні зміни», зокрема заміну слова «законодавством» словом «законом» та вилучення слів «державний або» та «соціалістичну» у ч. 1 ст. 9).

При підготовці тез цієї доповіді автор визначив за мету оцінити зміст поняття адміністративне правопорушення, відображений у ч. 1 ст. 9 КУпАП, на предмет його відповідності положенням сучасних теорій правової поведінки, прав людини, а також потребам юридичної практики.

Досягнення визначеної мети зумовило необхідність використання герменевтичного методологічного підходу та спеціально-юридичного методу пізнання [3, с. 60-78], що дозволяють розкрити зміст припису ненормативного характеру, закріпленого в ч. 1 ст. 9 вищезгаданого кодифікованого законодавчого акта.

Парадигму цього дослідження складають такі теоретичні положення, що відображають стан розвитку теорій правової поведінки та прав людини в частині їх понятійно-категоріального апарату:

1. Правопорушення є різновидом правової поведінки (юридично значущої поведінки), що являє собою суспільно небезпечне (або суспільно шкідливе), протиправне, винне діяння (дію чи бездіяльність) деліктоздатного суб'єкта, за вчинення якого передбачена юридична відповідальність.

2. Поняттю правопорушення притаманні такі суттєві ознаки: 1) суспільна небезпечність (або суспільна шкідливість) фактів правопорушень, що визначається кількістю суспільних зв'язків, що ними порушуються, та ступенем можливості їх відновлення; 2) протиправність правопорушення означає, що відповідна діяльність або бездіяльність суб'єкта права не відповідає вимогам, сформульованим у конкретній правовій нормі. Конкретним вираженням протиправності діяння можуть слугувати або

порушення заборони, прямо передбаченої в законі чи в будь-якому іншому нормативно-правовому акті, або невиконання зобов'язань, покладених на суб'єктів правовідносин законом чи укладеним на його основі договором, або зловживання правом; 3) винність, що відбиває психічний стан і ставлення суб'єкта до вчиненого ним протиправного діяння (дії чи бездіяльності), а також наслідків цього діяння; 4) діяння, що є зовнішнім вираженням протиправної поведінки суб'єкта. Воно може виражатися як в активних діях, так і бездіяльності; 5) вчиняється деліктоздатною особою, котра згідно із законом визнається суб'єктом учинення правопорушення, а тому здатна нести юридичну відповідальність; 6) негативним наслідком його (правопорушення) вчинення є юридична відповідальність [4, с. 320-322].

3. Термінопоняття «права і свободи людини» та «права і свободи громадянина» хоча й близькі за своїм змістом (вказують на визначені нормами міжнародного права і національного законодавства можливості, що їх мають фізичні особи як індивідуальні суб'єкти права), проте відмінні за своїм обсягом. Відмінною особливістю конституційно-правового статусу громадянина у порівнянні з іншими категоріями індивідуальних суб'єктів права (зокрема, іноземцями й особами без громадянства) є наділення його низкою конституційних політичних прав та покладання додаткових конституційних обов'язків.

Важливе значення в плані здійснення методологічної функції у межах цього дослідження має обґрунтоване та сформульоване Т. Подорожною судження, що розкриває зміст загальнотеоретичної категорії «законодавчі дефініції». Як стверджує дослідниця, «законодавчі дефініції являють собою вихідні (основоположні), самостійні та специфічні державно-владні приписи, що є короткими визначеннями понять, які використовують у законодавстві. Це особливі елементи механізму правового регулювання, за допомогою яких стають зрозумілими, власне, регульовальні й охоронні приписи суб'єкта законотворчості, закріплені в спеціалізованих нормах права. Дефініція посідає центральне місце у структурі всього тексту нормативно-правового акта: вона його смисловий центр» [2, с. 149-150].

У ч. 1 ст. 9 КУпАП суб'єкт законотворчості поняття, що складає предмет дослідження, визначив у такий спосіб: «Адміністративним правопорушенням (проступком) визнається протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність» [4].

Аналіз вищенаведеної законодавчої дефініції дозволяє виокремити такі суттєві ознаки категорії адміністративне правопорушення в інтерпретації суб'єкта законотворчості:

- 1) являє собою дію чи бездіяльність;
- 2) вирізняється протиправністю;
- 3) є діянням винним (умисним чи необережним);

4) посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління;

5) за цю протиправну дію чи бездіяльність законом передбачено адміністративну відповідальність.

У зв'язку з вищевикладеним виникає питання про те, чи відповідає і якою мірою легальна дефініція поняття адміністративне правопорушення, сформульована за часів існування Радянського Союзу, вимогам сучасних теорій правової поведінки та прав людини. Перекоаний, що така відповідність є неповною і недостатньою. На підтвердження цієї тези наведу кілька переконливих аргументів.

По-перше, суб'єкт законотворчості прямо не визначив адміністративне правопорушення як суспільно шкідливе діяння. Натомість указав на що саме, на які соціальні цінності посягає адміністративний проступок. За задумом законодавця ними є громадський порядок, власність, права і свободи громадян та встановлений порядок управління. Але чи лише ці соціальні цінності захищаються КУпАП? Звісно ж ні, а тому й їх перелік не можна вважати вичерпним.

По-друге, для радянської правової доктрини та радянського законодавства не було властивим використання термінопоняття «права і свободи людини». Натомість широко використовувалось інше словосполучення – «права і свободи громадянина». Саме воно акумульоване в легальній дефініції поняття адміністративне правопорушення. Основну причину цьому вбачаю в радянській ідеології, через яку в 1948 році три засновниці ООН – СРСР, Білоруська РСР та Українська РСР відмовилися голосувати за Загальну декларацію прав людини.

Зважаючи на вищевикладене, результатом буквального тлумачення припису ненормативного характеру, закріпленого в ч. 1 ст. 9 КУпАП України, буде вкрай суперечливе не лише доктрині прав людини, але й положенням Конституції України судження про те, що адміністративним правопорушенням визнається лише дія чи бездіяльність, яка посягає на права і свободи громадян. Що ж до аналогічного посягання на права і свободи іноземців чи осіб без громадянства, то такі дії не визнаються правопорушенням, а тому є допустимими з погляду загальнодозвільного типу правового регулювання. Перекоаний, що така ситуація для сучасної Української держави, яка визнала себе правовою, є недопустимою.

По-третє, з-поміж акумульованих у судженні, що розкриває зміст поняття адміністративне правопорушення ознак, відсутня та, яка вказує на деліктоздатного суб'єкта, тобто фізичну чи юридичну особу, здатну нести адміністративну відповідальність за вчинене правопорушення.

Отже, усе вищевикладене свідчить не лише про техніко-юридичну недосконалість законодавчої дефініції поняття адміністративне правопорушення, але й необхідність її приведення у відповідність із вимогами сучасних теорій правової поведінки та прав людини.

Список використаних джерел

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 7 грудня 1984 року № 8073-X. URL_: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення 01.12.2025).
2. Подорожна Т. С. Законодавчі дефініції: поняття, структура, функції : монографія. Львів : ПАІС, 2009. 196 с.
3. Правозастосовна діяльність Національної поліції. Збірник тестових завдань : навч.-метод. посібник / І. А. Сердюк, Л. М. Сердюк. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2022. 128 с.
4. Сердюк І. А. Правова поведінка. *Теорія держави і права* : підручник / кер. авт. кол. Ю. А. Ведерніков. Дніпро Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. С. 314-330.

Юлія ЗАВГОРОДНЯ

доцент кафедри теорії та історії
держави та права, конституційного
права та прав людини
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

РОЛЬ ПРАВ ЛЮДИНИ У ПОДОЛАННІ ГІБРИДНИХ ЗАГРОЗ ДЕРЖАВОТВОРЕННЮ

У сучасному світі державотворення стикається з комплексними гібридними загрозами, які поєднують військові, інформаційні, кібер-, економічні та соціальні елементи, спрямовані на дестабілізацію суверенітету, територіальної цілісності та демократичних інститутів. Для України, яка з 2014 року протистоїть агресії російської держави, доповненій масованою дезінформацією, кібератаками, економічним тиском та спробами розколу суспільства, окреслена проблематика є особливо гострою.

За даними ООН та ОБСЄ, гібридні операції призвели до понад 14 тис. жертв серед цивільного населення, масових порушень прав на життя, свободу, безпеку та власність, а також до системного підриву довіри до державних інститутів. При цьому «за шість місяців до 31 травня 2025 року кількість підтверджених жертв серед цивільного населення на підконтрольних уряду територіях України була більш як на 50% вищою, ніж за відповідний період 2024 року. Бюро з демократичних інститутів і прав людини заявило щодо нападу на Кривий Ріг 4 квітня, в результаті якого російська балістична ракета влучила в дитячий майданчик і вбила 20 мирних жителів, включаючи дев'ятьох дітей. «Після аналізу фотографій і відео, а також свідчень очевидців та інших загальнодоступних доказів, маємо достатні підстави вважати, що всупереч заявам російської федерації, безпосередньо перед ударом або під час